

УДК 811.161.

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ З КОМПОНЕНТОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗВУЧАННЯ В ПРОЕКЦІЇ НА КАТЕГОРІЇ СВІДОМОСТІ

Мартинів О.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Проаналізовано проблему семантико-граматичних типів фразеологічних одиниць з компонентом на позначення звучання та критерії їх виокремлення в аспекті моделювання категорії свідомості. Виявлено неоднозначну когнітивну відповідність щодо частин мови та встановлено основні структурні моделі фразеологізмів досліджуваної групи. Застосовано принцип концептуального підґрунтя частин мови, який дає змогу зрозуміти витоки граматичних класів фразеологізмів та реконструювати на цій підставі шляхи їхнього можливого розвитку.

Ключові слова: граматичні категорії, фразеологічна одиниця, імплікація, слотові позиції, граматична домінанта.

Постановка проблеми. Кожна мова є функціонально зумовленою системою одиниць двох планів – вираження та змісту. Змістові підсистеми забезпечують передачу цілеспрямованої інформації про окремі події позамовної дійсності та їх відношення в формі речень чи словосполучень. Лексична підсистема позначає різноманітність окремих класів предметів, ознак та відношень, граматична підсистема – найбільш спільні та суттєві властивості, якості подій, а також інтерпретацію їх мовцем, його комунікативні установки і таким чином організує із слів повідомлення про події [23, с. 12]. Відповідно, граматична підсистема забезпечує найбільш загальний категорійний каркас для всіх подій, про які інформує мовець та який наповнюється відповідними лексичними одиницями. Цей каркас представлений: а) граматичними значеннями самостійних частин мови, які виражають основні компоненти подій, тобто предмети, їх процесуальні та непроцесуальні ознаки; б) значеннями граматичних категорій, які виражають найбільш загальні та суттєві властивості та відношення самих компонентів подій; в) значеннями членів речення; г) типовими значеннями простих та складних речень.

Практично морфологічна репрезентація знань належить до одного із типів вербальних репрезентацій, які входять в систему знань та мають конвенційний характер. Внаслідок цього, вона розглядається як особливий спосіб представлення в мові концептуального змісту, і як було вище зауважено, зумовлює категорійний спосіб його структурування за допомогою морфологічних категорій та форм. По суті, в процесі морфологічної репрезентації задіяні мовний та концептуальний рівні. Концептуальний рівень представлений структурами знань про позначене, які створюють основу морфологічної репрезентації, на мовному рівні задіяні морфологічні категорії та форми, які репрезентують певні структури знань, що ґрунтуються на мовних знаннях та знаннях про те, як мова відображає світ [13, с. 126].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як правило, традиційна граматики відзначалася напрямом дослідження від форми до семантики. На основі форми і конструкції вона вивчала значення і функції форм, їх класів та представлених в них граматичних категорій. Спираючись на форму, як зазначає О.В. Бондарко, можна виявити та врахувати значення, які існують тільки

в даній мові у всій їх складності та непередбачуваності [5]. Але з іншого боку, аналіз, який спрямований від семантики дозволив вийти за межі протиставлених засобів, які вже давно вивчалися граматику та звернутися до більш складних, які пов'язані із взаємодією різнорівневих елементів. Думка про необхідність “двохстороннього підходу” в граматиці та про зв'язки між напрямками, які ідуть від форми і від значення висловлювалися такими лінгвістами як В. Гумбольдт [6], О.В. Бондарко [4], Н.О. Слюсарєва [15, с. 73]. Приміром, К. Беккер виступав за необхідність ономазіологічного (логічного) підходу в граматиці [7, с. 110]. В. Гумбольдт признавав наукову рівноцінність семасіологічного та ономазіологічного підходів у вивченні мови. Він вважав, що в одному і тому ж самому аналізі необхідно використовувати обидва підходи.

Функціональний підхід до дослідження граматичних явищ запропонований О.В. Бондарком характеризується двома дослідницькими векторами: з одного боку функцію розглядали як роль засобу у мові, з іншого – як значеннєвий інваріант у мові, що формує функціонально-семантичну категорію [4, с. 17].

Логічний (ономазіологічний) принцип, який накладає список слів у мові на універсальні категорії думки та був доповнений семантичним у граматиці Ф.І. Буслаєва, О.Х. Востокова, Г.М. Павського, М.І. Греча, О.П. Павловського, І.М. Вагилевича, Й.І. Лозинського, отримує в функціональній граматиці новий поворот. Якщо раніше кожній частині мови було приписано певну логічну категорію, то тепер певній логічній категорії приписувалися різні частини мови. Функція, таким чином, стає оновленою категоризацією концептуальної системи свідомості людини та мовленнєвих явищ, представлених у комунікативному акті, до того ж в когнітивній граматиці мову розглядають не як на окремий модуль свідомості, а як частину холистичного спільного психологічного утворення [27].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Проблема визначення семантико-граматичної структури фразеологізмів виділялися дослідниками по-різному. Одні науковці вважали, що фраземи взагалі не піддаються семантико-граматичній класифікації (В.Ф. Рудов), інші намагалися співвідносити фразеологізми з частинами мови (В.Т. Бондаренко, А.І. Молотков, Р.В. Семенкова). А.М. Чепасова, приміром, вважає, що семантико-граматичні класи фразеологізмів не мають нічого спільного з частинами мови ні в семантичному, ні в граматиці відношенні [21]. Питання зберігання граматичних властивостей слів у компонентів фразеологізмів та їх функціонування залишається сьогодні остаточно не вирішеним, оскільки фразеологічні одиниці вважали семантично та граматиці «законсервованими» структурами, що ускладнювало їх вивчення в когнітивному аспекті.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення граматичної структури фразеологічних одиниць німецької мови з компонентом на позначення звучання в проекції на категорії свідомості та встановлення основних критеріїв їх виокремлення.

Виклад основного матеріалу. Когнітивний принцип у сучасних граматичних теоріях не можна вважати новим, оскільки він ґрунтується на постулатах логічного універсалізму або наслідуює розробленому В. фон Гумбольдтом етноцентричному психологічному підходу, адже проблема відмежування частин мови в ономазіологічному напрямі вирішувалася за рахунок визнання для кожної частини мови її головного концепту [10, с. 137], тому при виокремленні частин мови необхідно враховувати і значеннєвий (когнітивний) принцип. Думаємо, що поєднання когнітивного та функціонального підходів допоможе розв'язати питання критеріїв виокремлення частин мови, оскільки, як вважала О.С. Кубрякова, концептуальний принцип дасть можливість зрозуміти витоки граматичних класів слів [10]. Не випадково при побудові частиномовного фрейму С.А. Жаботинська виділяє слоти як буттєві категорії, сформовані у процесі пізнання світу людством: ЩОСЬ – предмет (іменник), ТАКИЙ – якість (прикметник), СТІЛЬКИ – кількість (числівник), існує ТАК – буття (статив і дієслово), існує ДІЮЧИ – дію (дієслово), ТАК – спосіб буття (прислівник), ТАК – оцінка (прислівник), ТУТ/ТАМ – місце (прислівник), ЗАРАЗ/ТОДІ – час (прислівник) [8, с. 15]. Згідно з цим, іменник потрібно кваліфікувати як частину мови, ядерна зона якої має зміст предметності як прототипну категорію, прикметники – домінують ознаки, дієслова – процесуальності, числівники – кількості, адже, як вважає О.С. Кубрякова, неможливо здійснити мовний акт найменування, не пізнавши в ньому предмет або процес, ознаку чи стан, дію чи властивість [14, с. 171].

Відповідно до вище сказаного необхідно зауважити, що не всі категорії свідомості послідовно корелюють з наявними у мові частинами мови, прикметники, приміром, можуть об'єднувати категорії якості та відношення, прислівники – категорії часу, місця, інтенсивності, однак усе, що є в системі частин мови, відповідає певним категоріям свідомості. У зв'язку з викладеним вище, вважаємо цілком виправданим використання в ономазіологічних дослідженнях синтезу когнітивного та функціонального підходів, які повинні ґрунтуватися на таких найважливіших аспектах:

- 1) граматичні категорії та частини мови повинні розглядатися в аспекті моделювання свідомості;
- 2) частини мови не є універсальними категоріями, тобто не однозначно відповідають певній категорії;
- 3) частина мови крім основного значеннєвого інваріанта охоплює інші інваріантні значення, “підведені під дах” її регулярних форм;
- 4) складність визначення частини мови зумовлена зміною регулярності форм;
- 5) різна кількість частин мови у різних мовах світу зумовлена специфікою інваріантів, які закладені в етносвідомості народу [17, с. 244; 26, с. 10].

У нашому науковому дослідженні, спираючись на вище наведені постулати, пропонуємо новий погляд на розв'язання проблеми граматичних категорій для фразеологізмів. Якщо фразеологізми розглядати як надслівні структури, у яких особливим способом поєднуються граматичні

ознаки всіх компонентів, то класифікувати їх за граматичним принципом значно важче ніж слова, що переконливо демонструє різновекторність поглядів багатьох науковців щодо даної проблеми М.Ф. Алефіренко [2], О.В. Кунін [11], І.І. Чернишова [20], М.М. Шанський [22], О.І. Молотков [12], А. Роткегель [28], В. Фляйшер [24], Т. Шіппан [29]. Одні лінгвісти не визнають граматичні категорії фразеологізмів взагалі, а інші співвідносять їх з частинами мови, причому враховують як і подібність, так і відмінність між ними. Як вважає В. Фляйшер, еквівалентність між фразеологізмом та словом обґрунтовується по-перше тим, що фразеологізм як єдине ціле виконує в реченні відповідну синтаксичну роль, по-друге, йому властиві ті ж самі морфологічно-граматичні категорії, що і звичайним словам, як наприклад, прислівнику категорія інтенсивності, кількості, якості, часу. Однак, ця наявна відповідність може бути обмежена для певних видів фразеологізмів в практичному застосуванні [25, с. 53–65]. Приміром, фразеологізм, в якого базовий елемент не виступає дієсловом не може бути дієслівним, або незважаючи на те, що базовим елементом фразеологізму виступає іменник, він належатиме до прислівникових [28, с. 371–378].

Таке протиріччя поглядів виникло тому, що ні формально-граматичні, ні семантичні властивості стрижневого компонента не можуть служити самодостатніми критеріями віднесеності фразеологізмів до того чи іншого семантико-граматичного розряду [1]. Різновекторність граматичних досліджень зумовлена кількома причинами. По-перше, не в кожній фраземі граматична домінанта об'єктивується в одному із компонентів, тобто граматичний центр немов "розчиняється" в цілісному граматичному значенні фразеологізму як, наприклад, у фразеологізмах: *Knall und Fall – unvermittelt; auf der Stelle; mit dem ersten Hahnenschrei – in aller Frühe, sehr früh morgens*. По-друге, граматична та смислова домінанта можуть належати різним компонентам фразеологізму: *Krach schlagen – sich laut beschweren, ein Donnerwetter loslassen – laut und scharf tadeln(schimpfen)*. Граматичними центрами тут служать дієслово *schlagen, loslassen*, а смисловими – *Krach, Donnerwetter*. Семантико-граматична категоризація фразем за семантичними ознаками теж має своє вразливе місце. Це виявляється в тому, що багато фразеологізмів поєднують у собі лексико-граматичні значення різних частин мови. Приміром, субстантивні фразеологізми мають властивість поєднувати в собі лексико-граматичне значення прислівника та іменника: *klingender Frost – скрипучий, тріскучий мороз; дуже холодно*.

Ймовірно, що така неоднозначність семантико-граматичного аналізу фразеологізмів зумовлена тим, що одним із джерел засобів вираження певних значень у мові – це властивість мовних одиниць мати декілька форм для вираження одного значення і водночас здатність однієї форми реалізувати декілька значень. Дискусійне питання щодо визначення частиномовної приналежності фразеологізму вирішує когнітивна лінгвістика, а саме когнітивна ономазіологія, застосовуючи двовекторний підход в аналізі фразеологічної номінації. Незважаючи на те, що для

концептуального аналізу характерним є оперування не знаковими (частиномовними) властивостями фразеологізму, а ментальними сутностями та зв'язками [16, с. 130], категорії свідомості, як, наприклад, слотові рівні диктуму пропозицій проектуються на певну частину мови, і можуть навіть об'єднуються нею. Тому частиномовна приналежність фразеологізму визначається скоріш всього віднесенням його значення до певної категорії структури знань про позначене. Відповідно, для когнітивно-ономазіологічного аналізу фразеологізмів важливим буде визначення граматичної домінанти звороту в проєкції на його цілісне значення. Тобто, якщо граматичний центр не об'єктивується в фразеологізмі, як про це пише М.Ф. Алефіренко [1, с. 43], тоді, на нашу думку, його частиномовна приналежність вирішується за рахунок визнання для фразеологічної одиниці її основного значення в проєкції на нього різних слотових рівнів структури знань про позначене. Не випадково, О. Кубрякова наголошувала на тому, що в ономазіологічному напрямі проблема відмежувань частин мови від інших вирішувалася за рахунок визнання для кожної частини мови її головного концепту [10, с. 137]. У зв'язку з вище сказаним, беручи до уваги категорійну приналежність фразеологізмів відповідно до морфологічної парадигми виділяємо субстантивні, дієслівні, ад'єктивні та адвербіальні фразеологічні одиниці, які утворені певними типами моделей.

Згідно з позицією О.Кубрякової щодо розмежувань частин мови від інших в ономазіологічному напрямі, визначаємо для кожної фразеологічної одиниці її головний концепт. Адвербіальні фразеологічні одиниці, приміром, не достатньо яскраво виражені в морфологічному плані. Така обмеженість морфологічних властивостей фразеологізму, як вважає В.П. Жуков, зумовлена наслідком протиріччя між багатокомпонентністю складу фразеологізму та цілісністю його значення [9, с. 229]. Думаємо, якщо у певній групі фразеологізмів імпліцитні компоненти значення асоціюються з усім його складом, при чому смислова та граматична домінанта звороту не виокремлюється в одному із компонентів фразеологізму, а визначається цілісним його значенням, на яке проектується слотові позиції рівня якості, кількості, часу чи місця, в такому випадку такі фразеологічні одиниці відносимо до адвербіальних. Варто зазначити, що кількісні та якісні значення не так часто виступають в чистому вигляді, оскільки кількісні та якісні характеристики тісно пов'язані між собою, що можна спостерігати у наведених нижче прикладах.

Відповідно до вище сказаного, слотові позиції рівня якості в ФОКЗ можуть бути представлені такою моделлю адвербіальних фразеологічних одиниць :

Prap + S obl + S: *mit Ach und Krach – на силу; mit Klavier und Geige – грандіозно, чудово; mit Pauken und Trompeten – цілком, зовсім; mit Sang und Klang – з музикою, з шумом і гамом; Knall und Fall – враз, негайно, раптом*. Приміром, рівень кількості, в якому вирізняється компонент інтенсиву представлений в категорії прислівника моделлю Prap+Sobl : *zum Schießen, zum Piepen, zum Quiken – дуже комічно, смішно; im Husch; in*

einem Husch – миттю, вмить. Так само категорія *часу* вербалізується адвербіальними фразеологічними одиницями у формі граматичної моделі *Prap+Adj+Sobl: beim ersten Hahnenschrei* – вранці.

Слотові рівні *якості* проектуються і на ад'єктивні фразеологізми, за допомогою яких забезпечується зв'язок з прикметником. Такі фразеологізми беруть на себе функцію відношення ознаки до предмета чи особи. Слотові позиції *якості* в проекції на фразеологічні одиниці з компонентом на позначення звучання виявляють конекції з різними рівнями структури знань про позначене. У нашому дослідженні фразеологічних одиниць виявлено конекції рівня *якості* з рівнем суб'єктів, знакова репрезентація яких визначатиметься типом їх відношень: *Adj+Konj+S [Vergleichsgruppe]: brummig wie ein Bär* – буркотливий, незадоволений; *schweigsam wie ein Stockfisch* – німий як риба.

Однак імпліцитні семантичні елементи можуть співвідноситися з окремими компонентами фразеологізму, якщо вони входять в склад означуваних компонентів, тобто експліцитних елементів фразеологічного значення. Приміром, експліцитний елемент значення фразеологічної одиниці з компонентом на позначення звучання (ФОРЗ) *Tamtam schlagen* – зчиняти галас (навколо чого-н); *in die Trompete stoßen*, який в словниковому тлумаченні переданий словом *prahlen* (хвалитися), може бути представлений таким описовим визначенням (*sich wirklicher oder vermeintlicher Vorzüge o.Ä. übermäßig oder übertreibend rühmen, sie hervorhebend erwähnen*). Слова, які знаходяться в складі визначення є виразниками імпліцитних елементів значення лише одного компонента *stoßen* фразеологічної одиниці *in die Trompete stoßen*, а не всіх його компонентів. Більше того, в складі значеннєвої частини фразеологізму граматична домінантна роль належить дієслову *zichnati*, а це вказує на те, що досліджуваний фразеологізм наділений процесуальністю, тому чітко визначається як дієслівний, адже значення цього фразеологізму може бути пояснене лише за допомогою дієслівного словосполучення. *Процесуальність* представлена рівнем предикатів, які перебувають у конекціях з суб'єктами, через які і подається їх диференціація [16, с.134]. Відповідно до когнітивного поділу предикатів та їх конекцій з рівнем суб'єктів, який запропонував Ф.С. Бацевич [3] нами виділені предикати: 1) психічної діяльності (відчуття, почуття, емоційний стан, переживання, бажання), 2) соціальної діяльності (соціальної поведінки, соціальних дій), 3) інтелектуальної діяльності (мовленнєві дії), 4) фізичної діяльності (фізіологічні дії та процеси, специфічної фізичної дії), які представлені граматичними моделями:

1) Sa + V

Alarm schlagen – die Aufmerksamkeit auf etw. Gefährliches, bedrohliches lenken; *Schellen kloppen* – bei jmdm. an der Tur klingeln und dann weglassen; *den Mond anbellen* – heftig schimpfen, ohne damit etwas zu erreichen; *Trubsal blasen* – in trauriger Stimmung sein; *Order rapieren* – einen Befehl ausführen, gehorchen; *Griffe klopfen* – mit dem Gewehr exerzieren, Gewehrgriffe üben; *die Reklametrommel ruhren/schlagen* – für etw. werben, Reklame machen; *die Kasse klingelt/die*

Kassen klingeln – es wird viel Geld eingenommen, es wird ein großer Umsatz gemacht; *Krach schlagen* – sich laut beschweren; *Porzellan zerschlagen* – durch ungeschicktes, unbedachtes Reden oder Handeln Schaden anrichten; *Triller schlagen* – zalivatisja solovejkom;

2) Präp + S obl + V

in die Trompete stoßen – prahlen, großsprecherisch reden; *bei Petrus anklopfen* – sterben; *von Dummheit brullen/brummen/schreien* – sehr dumm sein; *mit den Wolfen heulen* – sich der Mehrheit [aus Opportunismus] anschließen; *auf die Pauke hauen* – 1. ausgelassen feiern 2. angeben

3) Adj + Sa + V

eine scharfe Klinge schlagen – 1. in einer Auseinandersetzung, Diskussion ein gefährlicher, aggressiver Gegner sein; 2. gut fechten; *die erste Geige spielen* – die führende Rolle spielen, tonangebend sein; *die zweite Geige spielen* – eine untergeordnete Rolle spielen); *den gordischen Knoten durchhauen* – eine schwierige Aufgabe verbluffend einfach lösen, *heulendes Elend kriegen* – sich tief unglücklich fühlen, sehr niedergeschlagen sein, *das alte Lied singen* – торочити одне й тесаме, вести одну й ту саму пісню, *die gleiche Weise herunterleiern* – усе своєї співати, усе те саме співати; *tauben Ohren predigen* – nicht angehört werden;

4) Sa + Konj + Sn/Sa + V

Ach und Weh schreien – jamern und klagen; *Mord und Brand schreien* – entsetzt um Hilfe schreien; *Rotz und Wasser heulen* – laut, sehr heftig weinen; *Zeter und Mordio schreien* – ein großes Geschrei anstimmen, lautstark protestieren; *Schall und Rauch sein* – vergänglich, ohne Bedeutung sein.

5) Sa + V+V

nur noch Scheiße brüllen können – heftig und völlig unkontrolliert lachen müssen; *einen Puff vertragen können* – nicht zimperlich sein; *von etw. ein Lied singen können* – über etw. aus eigener unangenehmer Erfahrung berichten können;

6) Sa+ (Präp+ S obl) + V + V

die Engel im Himmel singen hören – starke Schmerzen empfinden; *die Kassen klingeln lassen* – für hohen Umsatz sorgen; *die Flohe husten hören* – schon aus den kleinsten, oft nur eingebildeten Anzeichen die [negative] Entwicklung der Dinge erkennen wollen;

7) Adj + S + Präp + Pron + V+V

eine verwandte Saite in jmdm. aufklingen lassen – jmdn., weil er ähnlich deutet oder empfindet, ansprechen, Sympatie empfinden lassen.

8) Pron + V+ (V)

es krachen lassen – kraftig feiern, *etw. sausen lassen* (auf etwas verzichten); etwas austrumpfen – unangebracht eine Nachricht

9) Pron+ Sa+V+V

sein Pulver verschossen haben – seine Möglichkeit erschöpft haben

10) V + Konj + Präp + S obl [Vergleichsgruppe]/Konj + S + V

brullen wie am Spieß – sehr laut und anhaltend schreien; *brullen wie ein Stier* – lauthals schreien; *reden wie ein Wasserfall* – sehr viel, ununterbrochen reden, *wie eine Bombe einschlagen* – выбухнути як бомба; *heulen wie ein Schlosshund* – laut weinen.

Відстеживши в нашому дослідженні проекцію суб'єктних слотів на значення фразе-

ологічних одиниць досліджуваної групи, нами виявлено субстантивні фразеологізми, граматичною домінантою яких виступає іменник. Рівень суб'єктних слотів «схоплений» формою знака виступає в ролі граматичної домінанти звороту та представлений агентивом (активний діяч, істота), елементивом (активний діяч-неістота) та експерієнтивом (носії психічного, емоційного станів) в таких гарматичних моделях:

1) Adj[Part] + Sn

der lachende Dritte – aus der Auseinandersetzung anderer den Nutzen Ziehender; *die lachenden Erben* – die Nutzgenießer einer Erbschaft; *das schreiende Unrecht* – bitteres Unrecht; klingender Frost – скрипучий, тріскучий мороз дуже холодно *vielsagendes Schweigen* – красномовне (багатозначене) мовчання; *blinder Alarm* – grundlose Aufregung, Beunruhigung, *der letzte Heuler* – etw. besonders Anerkennenswertes, Bewundertes, falscher Zungenschlag – Äußerung, ungeschickte Formulierung, die etwas suggeriert, was jmd. nicht

wirklich meint, was nicht zutreffend ist; *die alte Geige* – знев. стара пісня, стара історія;

2) S + Konj + S (S + Pröp + S obl)

Heulen und Zahneklappen – große Furcht, großes Entsetzen) – великий страх, жах *Schuß in den Ofen* – ein totaler Fehlschlag (тотальний промах, невдача).

Висновки і пропозиції. Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про те, що попри всі складності проблеми частиномовної класифікації фразеологізмів поняттєва база слугує ефективним механізмом вирішення цього полемічного питання шляхом проектування на значення фразеологізму категорій свідомості, яке представлено в граматичній організації зворотів. Відтак, граматична домінанта звороту повинна розглядатися в проекції на його цілісне значення. Перспективним видається вивчення граматичних типів виговкових фразеологізмів та встановлення частиномовної їх класифікації з урахуванням структурних сфер свідомості.

Список літератури:

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології / Микола Федорович Алефіренко. – Харків: Вища школа, видавництво при ХДУ, 1987. – 136 с.
2. Алефіренко Н.Ф. Фразеология и паремология: учебное пособие [для бакалаврского уровня филологического образования] / Н. Алефіренко, Н. Семенов. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 344 с.
3. Бацевич Ф.С., Космеда Т.А. Очерки по функциональной лексикологии / Ф. Бацевич, Т. Космеда. – Львов: Свит, 1997. – 392 с.
4. Бондарко А.В. К вопросу о функциях в грамматике / А.В. Бондарко // Изв. РАН. Сер. лит. и яз. – Т. 51. – 1992. – № 4. – С. 14–26.
5. Бондарко А.В. Основы построения функциональной грамматики / А.В. Бондарко // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – Т. 60. – 1981. – № 6. – С. 483–495.
6. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 452 с.
7. Даниленко В.П. Ономастическое направление в истории грамматики / В.П. Даниленко // Вопросы языкознания. – 1988. – № 3. – С. 108–132.
8. Жаботинская С.А. Концептуальная модель частеречных систем: фрейм и скрипт / С.А. Жаботинская // Когнитивные аспекты языковой категоризации. Сб. науч. тр. / Отв. ред. Л.А. Манерко. – Рязань, 2000. – С. 15–21.
9. Жуков В.П. Русская фразеология / Влас Платонович Жуков. Учебное пособие для студентов филологических специальностей высших учебных заведений. – М.: “Высшая школа”, 1986. – 310 с.
10. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е.С. Кубрякова. – М.: Институт языкознания РАН, 1997. – 327 с.
11. Кунин А.В. Английская фразеология (теоретический курс) / Александр Владимирович Кунин. – М.: Высшая школа, 1970. – 344 с.
12. Молотков А.И. Основы фразеологии русского языка / Молотков А.И. – Ленинград: Наука, 1977. – 283 с.
13. Морфологически передаваемые концепты: монография / Н.А. Беседина; Федеральное агентство по образованию; Институт языкознания РАН; Тамб. гос. ун-т им. Г.Р. Державина; Белгор. гос. ун-т. – М.; Тамбов: Изд-во ТГУ; Белгород: Изд-во БелГУ, 2006. – 214 с.
14. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / [Отв. ред. Б.А. Серебренников]. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
15. Слюсарева Н.А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка / Н.А. Слюсарева. М., 1981. – 206 с.
16. Селиванова Е.А. Когнитивная ономастология / Е.А. Селиванова. – К.: Изд-во украинского филологического центра, 2000. – 248 с.
17. Селиванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир свідомості в мові / О.О. Селиванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
18. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка / Чернышева И.И. – М.: Высшая школа, 1970. – 200 с.
19. Чепасова А.М. Категории лексико-фразеологической грамматики русского языка: Избранные труды: в 2 т. Т. 1 / А.М. Чепасова. – Челябинск: Изд-во ЮУрГПУ, 2016. – 283 с.
20. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка / Шанский Н.М. – М.: Высш. шк., 1985. – 231 с.
21. М.А. Шелякин. Функциональная грамматика русского языка / Шелякин М.А. – М.: Рус. яз., 2001. – 288 с.
22. Fleischer W. Zur funktionalen Differenzierung von Phraseologismen in der deutschen Gegenwartssprache // Beiträge zur allgemeinen und germanistischen Phraseologieforschung / Hg. von J. Korhonen. – Oulu: Germanistisches Institut, 1987. – S. 51–63.
23. Fleischer W. Konvergenz und Divergenz von Wortbildung und Phraseologisierung // Phraseologie und Wortbildung – Aspekte der Lexikonerweiterung. Finnisch-Deutsche Sprachwissenschaftliche Konferenz, 5.–6. Dezember 1990 in Berlin / Hg. von J. Korhonen. – Tübingen: Niemeyer, 1992. – S. 53–65.
24. Kubrakova E. The parts of speech in Word-formation processes and the linguist model of the world / E. Kubrakova // Beiträge zur Erforschung der deutschen Sprache. – Leipzig, 1989. – Bd. 9. S. 10–13
25. Langacker R.W. An Overview of Cognitive Grammar // Topics in Cognitive Linguistics. – Amsterdam, 1988.

26. Rothkegel A. Phraseologien in Texten der internationalen Fachkommunikation // Europhras 88. Phraseologie Contrastive. Actes du Colloque International, Klingenthal-Strasbourg, 12-16 mai 1988. Hg. von G. Greciano. – Strasbourg, 1989. – S. 371–387.
27. Schippan T. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / T. Schippan. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2002. – 297 s.

Мартынив О.М.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

СЕМАНТИКО-ГРАММАТИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА С КОМПОНЕНТОМ НА ОБОЗНАЧЕНИЕ ЗВУЧАНИЯ В ПРОЕКЦИИ НА КАТЕГОРИИ СОЗНАНИЯ

Аннотация

Исследована проблема семантико-грамматических типов фразеологических единиц с компонентом на обозначение звучания и критерии их выделения в аспекте моделирования категории сознания. Обнаружено неоднозначное когнитивное соответствие относительно частей речи и установлено основные структурные модели фразеологизмов исследованной группы. Применено принцип концептуального осмысления частей речи, который дает возможность понять истоки грамматических классов фразеологизмов, а также реконструировать на этом основании пути их возможного развития.

Ключевые слова: грамматические категории, фразеологическая единица, импликация, слотовые позиции, грамматическая доминанта.

Martyniv O.M.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE SEMANTIC AND GRAMMAR STRUCTURE OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE GERMAN LANGUAGE WITH THE SOUND COMPONENT IN THE PROJECTION ONTO THE CATEGORY OF CONSCIOUSNESS

Summary

The problem of the semantic and grammar types of phraseological units with the sound component is analysed as well as the criteria of their separation in the aspect of modelling of the category of consciousness. The cognitive agreement with different parts of speech is determined and the main structural models of phraseological units of the researched group are established. The principle of the conceptual basis of different parts of speech is used, which gives the opportunity to understand the origin of the grammatical classes of phraseological units and on this reason to reconstruct the ways of their possible development.

Keywords: grammatical categories, phraseological units, implication, slot positions, grammatical dominant.